

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

GUIDE TIL AUDIO-WALK I GILLELEJE

OM DE DANSKE JØDERS FLUGT TIL SVERIGE
I OKTOBER 1943

TIL ELEVER

Jøder under flugten fra Danmark til Sverige i oktober 1943.
©Dansk Jødisk Museum

DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER
Østbanegade 117 København, Danmark · Tlf.nr.: +45 32 69 87 87 · www.diis.dk · diis@diis.dk

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Produktion: Dansk Institut for Internationale Studier

Redaktion: Solvej Berlau, Katrine Buchhave og Bo U. Lauritzen

Pædagogisk konsulent: Bo U. Lauritzen

Layout: Susanne Kolodziejczyk

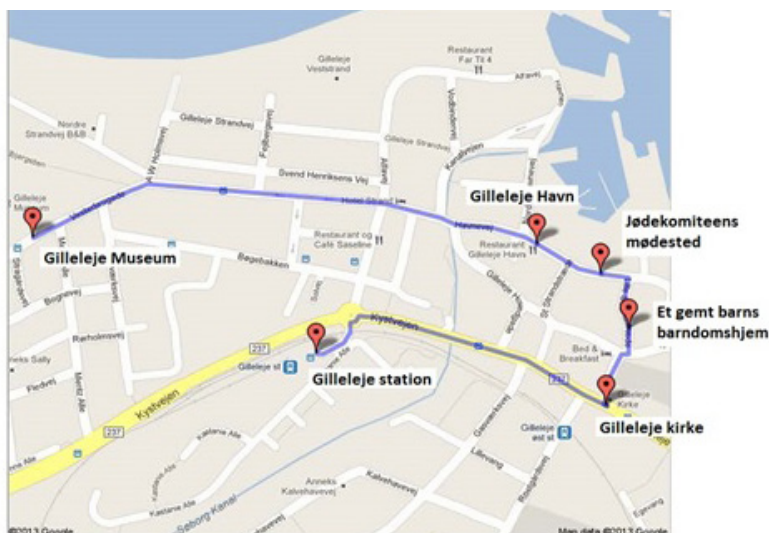
Korrektur:

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

ELEVGUIDE TIL AUDIO-WALK I GILLELEJE

Denne guide handler om jødernes flugt fra Gilleleje til Sverige i oktober 1943. I skal nu på egen hånd ud på en tur i Gilleleje by hvorfra ca. 1500 af de ca. 7500 danske jøder flygtede til Sverige.

Første stop på ruten er stationen, hvor mange af de jødiske flygtende ankom i oktoberdagene 1943. Derefter går I rundt i byen og ser udvalgte steder, der havde betydning i forbindelse med flugten til Sverige. På hvert stop er der en lille tekst, I skal læse og dernæst en række kilder, I skal høre. Der er mellem en og tre kilder til hvert stop. Scan QR-koderne og lyt til kilderne, når I ankommer til et af de fem stop. Ruten, som I kan se nedenfor, slutter ved Gilleleje Museum.

I toget og ved ankomsten til Gilleleje station

Læs først denne tekst:

De fleste jødiske familier forlod deres hjem umiddelbart efter, de havde modtaget advarslen om den forestående "jødeaktion". Affrygt for at blive pågrebet af nazisterne sov de i dagevis hos venner, naboer og fremmede, som tog dem ind i deres hjem eller lod dem bo i deres sommerhuse. Nogle jøder overnattede endda i parker og skove. I løbet af de næste katolske dage rettede familierne fokus mod en egentlig flugt ud af landet, og blikket faldt på nabolandet Sverige, der netop i disse dage åbnede op for at modtage danske flygtninge. Den hektiske aktivitet hos de jødiske familier i Danmark kan fx aflæses i det svenske søværns rapporter: Alene mellem den 28. september og den 3. oktober kom mindst 871 flygtninge i sikkerhed på den anden side af Øresund.

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Da aktionen mod de danske jøder var en realitet, søgte mange jødiske familier mod fiskerbyen Gilleleje, som de blandt andet kendte fra sommerferieophold. Ud af ca. 7500 jødiske flygtninge, flygtede ca. 1500 personer herfra.

Kilder til Togturen/Gilleleje station

De følgende tre kilder giver hver især et indtryk af, hvordan jødiske flygtninge oplevede togturen til Gilleleje.

Her fortæller den østrigske jøde, Lothar S. i et brev til sine sønner, hvordan han og hans kone måtte flygte i al hast og kun kunne medbringe det tøj, de gik og stod i. Der er også beretningen om en ung kvindes bange anelser, da jøderne ”væltede ind” i Gillelejetoget. Og den danske jøde, Anna Olsen fortæller i et brev til sin bror om, hvordan flygtningehjælperne dukkede op på stationen før Gilleleje og hjalp de jødiske flygtninge.

Lothar S.

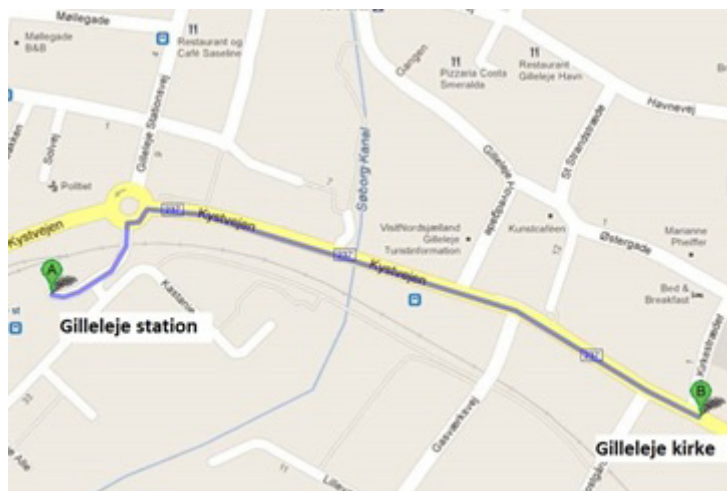

En ung kvinde

Anna Olsen

Gå nu til Gilleleje Kirke, Gilleleje Hovedgade 43.

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Gilleleje kirke

Læs først denne tekst:

Den 6. oktober 1943 var der så mange flygtninge i Gilleleje, at det danske kystpoliti måtte afspærre og lukke havneområdet. De frygtede, at tilstedeværelsen af hundredvis af mennesker med store mængder bagage ville tiltrække Gestapo fra Helsingør. Med havnen afspærret måtte de mange mennesker, der var ankommet til Gilleleje, skjule sig i byen. Mange Gilleleje-borgere indlogerede folk i gæsteværelser, på lofter, i kældre, i hønsehuse og lignende, men også i menighedshuset og på loftet af Gilleleje kirke blev mange gemt. En del af de jødiske familier blev i den forbindelse splittet op.

Men nogen gav besættelsesmagten et tip om de mange flygtninge til besættelsesmagten, og ud på aftenen ankom Gestapo og lavede en razzia i kirken. Omkring 80 jøder blev arresteret. De blev straks efter kørt til Horserødlejren. Enkelte blev senere frigivet, men hovedparten af de tilfangetagne blev deporteret til KZ-lejren Theresienstadt i nærheden af Prag i det nuværende Tjekkiet.

Razziaen i kirken betød, at de illegale transporter måtte flytte væk fra havnen til strandene i omegnen.

Gilleleje er verdenskendt for sin indsats for at hjælpe jøder til Sverige, og hvert år kommer udenlandske gæster for at besøge kirkeloftet (tag selv et kig i gæstebogen og bemærk fx de mange hebraiske og amerikanske hilsener).

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Kilde til kirkeloftet

Her fortæller en ung kvinde om, hvordan hun oplevede at være skjult på kirkeloftet natten mellem den 6. og 7. oktober 1943, hvor nazisterne foretog en razzia.

En ung kvinde beretter

Gå nu til ”Et gemt barns barndomshjem”, Lille Strandstræde 3, 3250.

Et gemt barns barndomshjem

Læs først denne tekst:

En del jødiske børn blev efterladt af deres forældre i Danmark, da de måtte flygte fra den nazistiske besættelsesmagt. Man regner med, at omkring 150 (ca. 10 %) af de jødiske børn ikke kom med til Sverige. Der var mange årsager til, at forældre valgte at efterlade deres børn. Nogle af flugtbådene tog ikke børn med fx fordi fiskerne frygtede, at børnene ville græde, så flugten blev afsløret, og nogle af forældrene mente, det var for farligt at tage dem med. I de tilfælde blev børnene gemt hos familie, naboer eller venner. Nogle børn blev gemt hos fremmede, der ønskede at hjælpe og som for de flestes vedkommende tog børnene til sig, som om de var deres egne. Også i Gilleleje var der ”gemte børn”.

Billede af Tove Udsholts barndomshjem

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Kilde til Et gemt barns barndomshjem

Kilden er en kort film om Tove Udsholt, som blev skjult hos plejeforældre i Gilleleje under krigen. I filmen fortæller Tove om at blive efterladt i Danmark, da hendes mor flygtede til Sverige, og om hvordan det var at møde sin mor igen efter krigen.

Tove Udsholt

Gå nu til det sted hvor det gamle bådebyggeri lå på Havnevej 17 ned mod havnen.

Jødekomiteens mødested - organisering af de illegale transporter

En række af Gillelejes indbyggere tog konsekvensen af razziaen på kirkeloftet og etablerede en "Jødekomité" bestående af en række Gillelejeborgere, der koordinerede afgang og priser for de illegale transporter. Møderne i komiteen foregik flere steder i byen bl.a. i det gamle bådebyggeri. Ideen bag jødekomiteens arbejde var at få sat flugten i system, forhindre en gentagelse af episoden på kirkeloftet, få kontrol med priserne og sørge for, at de jøder, der ikke havde mulighed for selv at betale for flugten, også kunne komme til Sverige.

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Kilder til Jødekomiteens mødested

Her fortæller amtskonsulent L. C. Jensen og købmand Gilbert Lassen om deres og Jødekomiteens arbejde i Gilleleje og om, hvordan det lykkedes at arrangere og hjælpe en lang række jødiske flygtninge på trods af nazisternes tilstedeværelse i byen.

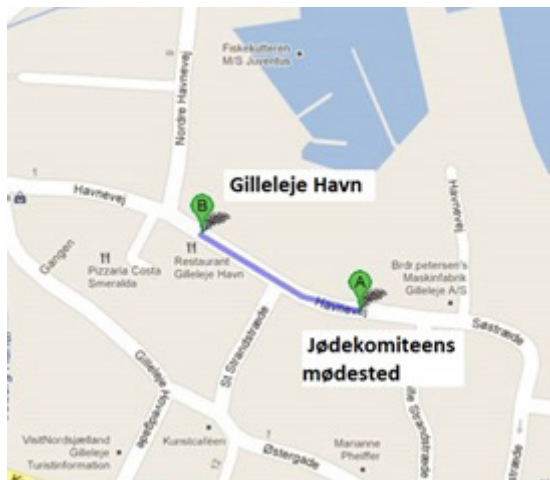

Amtskonsulent
Jensen

Købmand Gilbert
Lassen

Gå nu hen til Stejlepladsen ved siden af restaurant "Gilleleje Havn" og stil jer ved mindesmærket udformet som grundstammen af en skibsstavn, der peger mod Höganäs i Sverige. Höganäs var et af målene for de både, der sejlede jøderne over.

Gilleleje havn

Læs først denne tekst:

Inden og op til razziaen på kirkeloftet foregik overfarterne til Sverige mere eller mindre uorganiseret. Der var en række kaotiske situationer på havnen, hvorfra langt de fleste overfarter fandt sted i de første dage af flugten. Der var en konstant frygt for, at Gestapo skulle dukke op. Efter at "Jødekomiteen" blev etableret, foregik afsejlingerne mere organiseret, og de blev spredt ud på de omkringliggende strande.

Langt de fleste danske og herboende jøder kom sikkert i havn i Sverige. Vi ved i dag, at der ikke blev gennemført politimæssig overvågning af

Mindesmærke som peger mod Höganäs i Sverige

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Øresund fra tysk side i oktober måned 1943. De tyske patruljebåde, som var til stede på Øresund, varetog kun sømilitære opgaver, først og fremmest fjernelse af miner, og mandskabet på de disponible overvågningskuttere blev brugt til andre formål netop i oktober måned. Der er ingen kendte eksempler på, at både med jødiske flygtninge blev fanget af tysk politi på åbent hav. Det er i dag omstridt, hvor meget henholdsvis fiskere og flygtninge vidste om risikoen for at blive fanget på Øresund i de dage, flugten stod på.

Inskription fra mindesmærke, der peger mod Höganas i Sverige

Kilder til Gilleleje Havn

Hør her Norske Vilhelm Lind fortælle om en kaotisk afskibning fra Gilleleje havn, som endte med, at et stort skib sejlede af sted, inden alle de tilstedeværende jødiske flygtninge på havnen nåede at komme med. Her fortæller også Chane Anna Walow sin beretning om overfarten til Sverige, hvor den motorbåd, hun og hendes familie var med, blev påsejlet af et svensk marinefartøj.

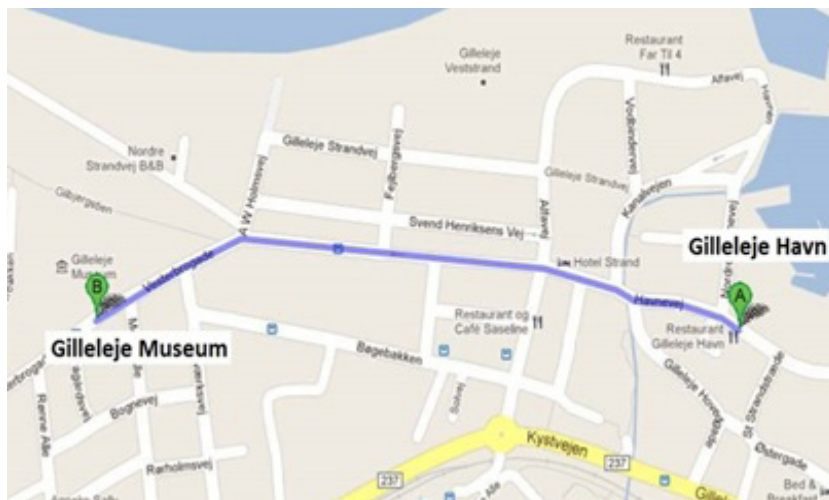
Vilhelm Lind

Chane Anna
Walow

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

Gå nu om bag museet ved det nuværende bibliotek og find Shofar-mindesmærket og båden Mågen. Her kan I få et indtryk af hvordan flygtninge var stuvet sammen under overfarterne. Shofar-monumentet kan give anledning til en samtale om minder og erindring: Hvad bliver husket og fortalt i dag? Hvorfor bliver oktober 1943 mindet? Hvordan mindes man de danske jøders flugt til Sverige?

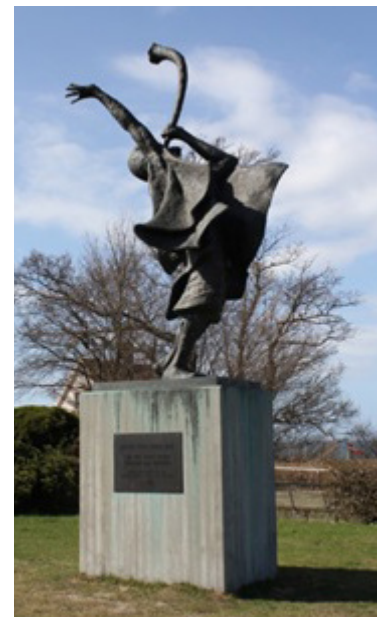

Gilleleje Museum

Læs først denne tekst:

Historien om de danske jøders flugt til Sverige er verdensberømt. Den har på mange måder fungeret som "et lys i mørket", fordi der ikke er ret mange eksempler på, at store grupper af jøder undslap Holocaust. At de danske jøder overlevede, skyldes dels, at Sverige ligger så tæt på Danmark, dels at Sverige tog imod flygtningene og desuden, at jødernes status som medborgere gennem hele besættelsestiden blev anerkendt af et stort flertal af den danske befolkning. Mange helt almindelige mennesker, der ikke i øvrigt var involveret i modstandsbevægelsen, hjalp deres jødiske medborgere undervejs på flugten. Historien betragtes derfor som et lærestykke i solidaritet med en udsat gruppe af medborgere. Shofar-mindesmærket vidner om, at nogle af de jøder, der reddede sig i land i Sverige, føler, at Danmark og danskerne bidrog til at redde deres familier og deres liv.

Men som I har set og hørt i dag, var flugten til Sverige ikke uden konsekvenser. Den kostede liv, brød familier op og kostede de danske jøder mange penge og værdier. Faktisk regner forskere i dag med, at flugten gennemsnitligt kostede 1000 kr. pr. person svarende til minimum 20.000 kroner i dagens penge. Pengene blev betalt til de fiskere, der

I maj 1997 blev skulpturen 'Teka Bashofar Gadol' afsløret på plænen udenfor Pyramiden i Gilleleje. Teka Bashofar Gadol er hebraisk og betyder "Lad den store shofar forkynde ...", en sætning, der står i den jødiske bønnebog og fremsiges tre gange om dagen i forbindelse med de jødiske gudstjenester. Statuener skænket af Yuli Ofer, en israelsk skibsreder, industrimand og kunstmæcen.

Elevguide til audio-walk i Gilleleje

sejlede jøderne til Sverige. Det faktum, at fiskerne tog sig betalt, har til en vis grad medført, at der er blevet stillet spørgsmålstegn ved fiskernes solidariske indsats fx her i Gilleleje.

- *"Hvad gjorde størst indtryk på Jer i dag?"*
- *"Hvad tager I med Jer?"*
- *"Hvad får I lyst til at vide og forstå mere om?"*